

ԲԱՆԻՈՐՆԵՐԻ ԱՊԱՀՈՎԱՑՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Գ. ՂԱՐԱԶԵԱՆԻ

(Շարունակութիւն ¹⁾)

VII

ԲԱՆԻՈՐՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱՑՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ
ՄԻՒՍ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒՄ:

Բանւորների պարտադեր ապահովացումը պէտքէ ընդհանրանայ
հին և նոր աշխարհների մէջ, պէտքէ ի վերջոյ իշխէ ամբողջ աշ-
խարհին, գուշակութիւններ են արել արդէն մի քանի հրապարա-
կախօսներ: Սակայն մեծ խնդիրները այնքան էլ հեշտ չեն իրա-
գործուում կեանքի մէջ, ինչպէս կարծում են պ. պ. հրապարակա-
խօսները: Նկատողութեան պէտքէ առնել զանազան ժողովուրդների
կուլտուրայի, քաղաքական հասունութեան, ցեղային և տէմպերամէտի
տարբերութիւնները, ինչպէս որ ուղիղ նկատում է պրոֆէսոր Վու-
արէնը: Յետաճեալ երկիրների ժողովուրդների համար դեռ ժամանակ
կը պահանջւի ըմբռնելու հաստատութեան օգտակարութիւնը և թէ
իրագործելու կեանքի մէջ:

Բացի Գերմանիայից, եւրոպական մի քանի երկիրներում ար-
դէն փորձեր են կատարուում ապահովացնող պարտադիր հաստա-
տութիւններ հիմնելու: Ֆրանսիայում մի քանի օրինադժեր են

¹⁾ Տես «Մուրճ» 1894 թ. № 1, 2 և 3:

արդէն մշակել: Անգլիայում նորերս 1893 թւի նոյեմբերին համայնքի պալատը առանց քւէարկութեան ընդունեց մի բիլլ, որը պատասխանատուութեան տակ է դնում բոլոր գործատէրերին բանւորների հետ պատահած դժբախտ դէպքերի համար: Աւստրիայում կառավարութիւնը ներկայացրեց պալատին հիւանդութեան և թէ դժբախտ դէպքերի դէմ ապահովացման երկու օրինագծեր միաժամանակ: 1886 թւին ստորին պալատում անցաւ վերջին օրինագիծը: Յաջորդ տարիներին Գերմանիայի օրինակին հետեւելով սիւտէմի միւս ճիւղերն ևս հիմնեցան: Շէնյցարիայի մի քանի մասերում խնդիրը արդէն վաղուց արծարծւած է: Բալ-Վիլլ կոչւած կէս կանտոնում կանտոնական խորհուրդը երկարատեւ վիճաբանութիւններից յետոյ ընդունեց հիւանդութեան դէմ ապահովացման մի օրէնք, որը գլխաւորապէս գերմանական օրէնսդրութեան ազդեցութեան տակ էր մշակւած: Սակայն 1887 թւին սեպտեմբերին կանտոնի ընտրողները ձայների մեծամասնութեամբ մերժեցին կանտոնական բարձրագոյն խորհուրդի այդ օրէնքը: Ժընեւում 1888—89 թւականներին, այն ժամանակ երբ դեռ մենք ուսանում էինք այդ քաղաքում, շատ լաւ յիշում ենք, որ կանտոնի բարձր խորհուրդը քննութեան առաւ հիւանդութեան դէմ պարտադիր ապահովութեան մի օրինագիծ, որը կազմել էին Ժընեւի կանտոնի «ազդիկալիքերալ» կոչւած առաջադէմ կուսակցութեան պարադոլուները: Այդ օրինագիծը, որ գերմանական օրէնքի հետեւողութեամբ էր մշակւած, ներկայացնում էր այս վերջինի հետ այն տարբերութիւնը, որ օրէնքով ապահովագրւելու պարտադիր էր անում 18 տարեկան հասակից ոչ թէ միայն բանւորներին, այլ երկու սեռից բոլոր ազգայիններին առանց խտրութեան: Պետութեան դրամական մասնակցութիւնը որոշւած էր մինչ 150,000 Ֆրանկ, այսինքն ամեն մի բնակչի վրայ մօտ 1 Ֆր. 50 ս. ¹):

Օրինագիծը բազմաթիւ հակառակորդներ ունեցաւ բարձրագոյն խորհուրդի մէջ, այնպէս որ պրոէկտը բազմակողմանի ուսումնասիրութեան առնելու համար՝ ուղարկւեց վերջապէս կանտոնի պետական խորհուրդին: Հետեւանքների մասին տեղեկութիւններ չունենք:

¹) Կանտոնն ունի մօտ 100,000 բնակիչ:

Միևնոյն ժամանակ Արգովի և Նեւշատէլի կանտոնները զբաղւած էին հիմնելու-առաջինը հիւանդութեան դէմ ապահովացնող մի օրէնք, իսկ երկրորդը մի ուրիշ օրէնք, որով սահմանուեալ էր պարտադիր ապահովագրութիւն դժբախտ դէպքերի դէմ:

Արդէն նկատելի է, որ գլխաւորապէս հիւանդութեան դէմ ապահովացման վրայ է ուշադրութիւն դարձնուում. իսկ եթէ դժբախտ դէպքերի դէմ ապահովացման խնդիր առաջ չէ գալիս, շատ անգամ պատճառն այն է, որ շէնյցարական կառավարութիւնը սկսել էր վաղուց ի վեր միջոցներ ձեռք առնել ստեղծելու մի ընդհանուր օրէնք, որ ընդգրկէր ամբողջ ձեւլէտական հողը: Բայց որպէս զի հնարաւոր լինէր սահմանել պարտադիր ապահովութիւն ամբողջ երկրի համար, անհրաժեշտ էր Ֆէդերական դաշնադրութեան վերաքննութիւն: 1874 թւի սահմանադրութիւնը չէր պարունակում ոչ մի այնպիսի յօդւած, որ իրաւունք տար Ֆէդերական մարմիններին միջամտելու այս նիւթի մէջ: Միւս կողմից անյարմար էր և անկարելի թողնել կանտոնների վրայ ապահովացման օրէնքներ կազմելու հոգսը:

Կանտոնների մեծ մասը չափազանց փոքր են, ասում է 1889 թւի նոյեմբերի Message fédéral կառավարութեան պաշտօնական օրգանը, այնպէս որ նրանք առանձին առանձին չեն կարող բաւականութիւն տալ ապահովացման մի այնպիսի էական պայմանին, ինչպէս է օրինակ ֆլեմանների բաժանումը որքան կարելի է աւելի մեծ թւով անհատների մէջ. առանց հաշւի առնելու այն նշանաւոր դժւարութիւնները, որ առաջ կը գան բազմաթիւ բանւորների դրութիւնը կարգի բերելիս, երբ սրանք ստիպւած կը լինին մէկ կանտոնից միւս կանտոնը անցնել գործ որոնելու:

Յիւրիխի «Kaufmännische Gesellschaft»-ի բիւրօի տեղակազիրն էլ ասում է թէ «ոչ ոք լսել անգամ չէ ուզում կանտոնական ապահովագրութեան մասին: Բայց և այնպէս փորձեր են լինում մի քանի կանտոններում, ինչպէս Արգովիում, Ժընեւում և Բազէլում հիմնել բանւորական ապահովութիւն պետութեան աջակցութեամբ: Վերջապէս, 1889 թւին նոյեմբերի 23-ին Ֆէդերական խորհուրդը առաջարկութիւն է անում Ֆէդերական վեհաժողովին՝ մոցնել սահմանադրութեան մէջ այս յօդւածները՝

«Կոնֆեդերացիան իրաւունք ունի մոցնել օրէնսդրական ճանապարհով պարտադիր ապահովացումն ընդդէմ պատահարքների:

«Ունի նմանապէս իրաւունք օրէնքներ սահմանել հիւանդութեան դէմ ապահովացման վերաբերեալ և պարտադիր դրձնել բոլոր վարձկաններին անդամակցելու աչդպիսի ապահովող արկղներին»:

Ֆեդերական խորհուրդը յիշեալ երկու տեսակ ապահովացումների մէջ սերտ կապ գտնելով՝ անհրաժեշտ համարեց այդ երկուսն էլ միաժամանակ ընդունել տալ օրէնսդրութեան մէջ: Խորհուրդի նոյն կարծիքին համամիտ էր արդիւնազորների մեծամասնութիւնը:

«Թող թոյլ տրւի ասել, դրում էր այդ առթիւ Ֆեդերական յայտադրի խմբագիրը, որ եթէ պալատները այդպէս եռանդուն պաշտպանութիւն ցոյց տւին պարտադիր ապահովութեան յօդուածը ներմուծելու օրէնսդրութեան մէջ, նրանք իրաւամբ հանդիսացել են ժողովուրդի մօքերի և իղձերի ճշմարիտ արտայայտող: Մեզ անհնար է և աւելորդ կը լինէր մէկ-մէկ թւել այն բոլոր ընկերութիւնների, ժողովների և լրագիրների անունները, որոնք Ֆեդերական կառավարութեան այս խնդրի մէջ միջամտելու համար նպաստաւոր կարծիք են յայտնել: Մենք բաւականանում ենք իրողութիւնը հաստատել, որ բոլոր քաղաքական կուսակցութիւնները, բոլոր բանւորները և ծառայողները ընդհանուր միաձայնութեամբ պահանջել են պարտադիր ապահովութիւն սահմանել և թէ այս խնդրի լուծումը ազգաբնակչութեան բոլոր դասակարգերից շատ կարեւոր է ճանաչւած»:

Վերջապէս 1890 թիւ հոկտեմբերի շվեյցարական 26 կանտոնների ժողովուրդը կոչւած էր քուէարկելու դաշնակցական սահմանադրութեան 34-երորդ յօդուածին իբր չաւելւածք հետեւեալը. «Կոնֆեդերացիան կը մոցնի օրէնսդրական ճանապարհով ապահովացումն ընդդէմ պատահարքների և հիւանդութեան, հաշի առնելով արդէն զոյութիւն ունեցող օժտւողակ արկղները»: Նա կարող է ընդհանուր պարտաւորութիւն դարձնել մասնակցելու ապահովացնող հաստատութիւններին կամ մասնաւորացնել այդ՝ որոշեալ կատեգորիաներին պատկանող քաղաքացիների նկատմամբ»: Քւէարկութեան հետևանքն եղաւ. — 283,228 ձայների մեծամասնութեամբ ընդդէմ 62,200-ի յօդուածն ընդունւեց: Դրական ձայն տւեցին 18 կան-

տոն և 5 կէս կանտոն, իսկ բացասական ձայն միայն մի կանտոն և մի կէս կանտոն՝ Վալէ և Ապպէնցելլ (Ռօդ-ինտէր.): Վերաքննութեան առաջարկութիւնը ոչ մի հակառակորդ ունեցաւ պետութիւնների խորհրդարանում, իսկ երկուսը դէմ եղան միայն Ազգային խորհրդարանում:

Թէ ժողովրդական քաղաքականութիւնը և թէ երկու պարլամենտների դէպի խնդիրը ցոյց տաւ սիրալիր վերաբերումը պարզ ապացուցանում են, որ Ֆեդերական խորհրդի յոյսերը և թէ նրա հասարակական պէտքերի վրայ հիմնած առաջադրութիւնը իրականութիւն ստացան:

Այս համառօտ պատմական նկարագրով ցոյց տուեց, որ Նւէյցարիայի օրէնսդրութեան մէջ պարտադիր ապահովութեան սկզբունքը արդէն ընդունւած է: Մնում էր այսուհետեւ դժւարն իրագործել, այսինքն սկզբունքը մարմնացնել կեանքի մէջ՝ կազմակերպելով գործնականապէս նոր հաստատութիւնը իր մանրամասնութիւններով. սկզբունքի իրագործման դժւարութիւնները և արգելքները պէտք է վերանան բնականաբար, քանի որ սկզբունքը միաձայնութեամբ ընդունող Ֆեդերական պարլամենտները անտարակոյց նոյն միաձայնութեամբ և ոգևորութեամբ կը գործադրեն նրան կեանքի մէջ:

Գանք այժմ Ռուսաստանին ¹⁾:

Եւրոպական օրէնսդրութիւնը և նրա մէջ տեղի ունեցող փոփոխութիւնները համեմատական չափով միշտ ազդեցութիւն են թողել ռուսաց օրէնսդրութեան վրայ. այդ կարելի է ասել նաեւ մասամբ գործարանական-արդիւնագործութեան օրէնքների վերաբերեալ Ռուսաստանում:

Գեռ. ևս 1859 թ. ելեմտեց մինիստրութեան նախաձեռնութեամբ կազմած մի առանձին յանձնաժողով, վերաքննելով արդէն գոյութիւն ունեցող գործարանական կանոնադրութիւնը, մշակել է նոր կանոններով մի պրօէկտ բանւորներին դժբախտ դէպքերում վարձատրութեան վերաբերեալ. բայց այն ժա նանակ գործը առաջ չգնաց:

¹⁾ Ռուսաստանի մասին խնդրի վերաբերմամբ տեղեկութիւններ քաղել ենք ռուսական թերթերից, գլխաւորապէս „Рус. Вѣд.“ համաբներից. և „A. Gibon, Les accidents du travail et de l'industrie“ գրքից:

1861 թվին օրէնք հրատարակեց, որը պարտաւորացնում է հանքային գործատէրերին կենսաթոշակ տալ արքունի լեռնային աշխատանքներում բանող բոլոր փնասւածներին: 1862 թվին հրատարակեց միմանրամասն կանոնադրութիւն ծովային տեսչութեան տակ գտնւող արհեստանոցում փնասւած բանւորների թոշակատուութեան վերաբերեալ: Վերջապէս 1878 թվին բարձրագոյն հաստատուած է երկաթուղիների պատասխանատուութեան վերաբերեալ յայտնի օրէնքը ճամբորդների (պասաժիր) և բանւորների հետ պատահած դժբախտութիւնների համար: Վերջին օրէնքով պատասխանատուն (défendeur, ответчик) պարտաւորւում է իր անմեղութիւնը ապացուցանել, այնուամենայնիւ օրէնքը նրան միշտ մեղսակից է ընդունում ամեն անգամ աղէտ պատահած դէպքում:

Բացի այս մասնաւոր օրէնքներից, 1889 թվին նախկին երկամտից մինիստրը դժբախտ դէպքերի դէմ ապահովացման մի ընդհանուր օրինագիծ ներկայացրեց պետական խորհուրդին, որը հական կէտերին վերաբերեալ բազմաթիւ նկատողութիւններ անելով՝ վերադարձրեց մինիստրութեան՝ փոփոխութեան ենթարկելու համար: Վերջերս, ինչպէս մայրաքաղաքի լրագիրները հաղորդեցին, երկամտից այժմեան մինիստրը նոյն օրինագիծը բոլորովին կերպարանափոխած ներկայացրել է ի հայեցողութիւն պետական խորհուրդի, որը պիտի քննութեան առնէր 1893/94 թ. ձմեռայ սեսիայում: Վերջին օրինագիծով գործատէրը ազատւում է պատասխանատուութիւնից միայն այն դէպքերում, երբ կապացուցւի, որ դժբախտութեան պատճառները եղել են բացառապէս կամ ինքը փնասւածը, կամ force majeure-անդիմադրելի բաղդը, կամ կողմնակի անձինք:

Կարևոր եմ համարում առաջ բերել օրինագծի զխաւոր հիմունքները, այնպէս, ինչպէս որ մայրաքաղաքի կիսապաշտօնական թերթերում հրատարակւած ենք գտնում:

Գործարանների, զաւօղների, մանուֆակտուրայի, երկաթուղային և այլ մեխանիկական արհեստանոցների տէրերը, ամեն տեսակ լեռնային մշակութիւնների, ինչպէս և կառուցանելի աշխատանքների (строительная работа) ձեռնարկողները (արքունական, քաղաքային և զէմստւային հիմնարկութիւնները, ընկերութիւնները և թէ մասնաւոր անձեր) պարտաւոր են իրանց բան-

ւորներն հետ կամ ծառայողի հետ պատահած դժբախտութեան, մահւան և առողջութեան այլ և այլ փնասներ (պրոֆեսիական հիււանդութիւններ) առաջ բերող դէպքերում վարձատրել նրանց կամ նրանց ընտանիքներին կրած փնասների համար: Այս պատասխանատուութիւնից ազատուում են յիշեալ ձեռնարկութիւնների տէրերը միայն այն դէպքերում, երբ նրանք կապացուցանեն, որ դժբախտութեան պատճառները եղել են. 1) անդիմադրելի (արտաքին կամ տարրային) ոյժը կամ 2) արդիւնագործութեան հետ մասնակցութիւն չունեցող մի երրորդ անձի յանցանքը կամ 3) բացառապէս փնասած անձի իր սեպհական մեղքը կամ զանցառութիւնը:

Եթէ դժբախտ դէպքի պատճառը երկուսի՝ թէ գործատիրոջ և թէ բանւորի՝ մեղքից է առաջ գալիս, այն ժամանակ փնասած անձին տալիք թոշակի քանակութիւնը կարելի է պակասեցնել, մնալով նշանակւած թոշակի երեք քառորդից մինչ կէսի սահմաններում, նայելով փնասաւորի մեղաւորութեան աւելի կամ պակաս աստիճանին:

Ամեն անգամ, երբ դժբախտութիւն է պատահում, գործատէրը պարտաւոր է իսկոյն իմաց տալ ոստիկանական իշխանութեան պատշաճաւոր արձանագրութիւն կազմելու համար: Արձանագրութիւն կազմելիս ներկայ պիտի լինին գործարանատէրը կամ սրա ներկայացուցիչը, կամ գործարանի կառավարիչ տեխնիկոսը, բժիշկը կամ ֆելդշերը, ինքը փնասածը (եթէ կարող է), անցքին ականատես բանւորները և, եթէ կարելի, գործին հմուտ մի կողմնակի անձն (էքսպէրտ): Կազմւած արձանագրութեան պատճէնները տրւում են հետեւեալներին՝ 1) գործարանատիրոջ, 2) իրան փնասածին կամ սրա ընտանիքի անդամներից մէկին և 3) այդ շրջանի գործարանական վերատեսչին:

Իւրաքանչիւր արդիւնագործական հիմնարկութեան մէջ պահւում է առանձին մի մատեան դժբախտ դէպքերի համար, որի մէջ նշանակւում են արձանագրութեան մէջ յիշած բոլոր փաստերը: Եթէ տեղի ունենայ այնպիսի դժբախտութիւն կամ առողջութեան փնասաբեր մի դէպք, որ առաջ բերէ աշխատելու ժամանակաւոր կամ յարատեւ անկարողութիւն (инвалидность), այն ժամանակ գործատէրը պարտաւոր է հոգալ փնասած անձի բժշկելու ծախքերը և թէ ժա-

մանակաւորապէս կամ մշտապէս հիւանդութիւնից կրած նիւթական փնասը: Եթէ յայտնւի աշխատելու կատարեալ անընդունակութիւն, այդ դէպքում փնասւած անձին ցմահ իբր կենսաթոշակ նշանակուում է նրա վերջին տարւայ տարեկան վարձագինը ամբողջութեամբ. իսկ աշխատելու մասնաւոր անընդունակութեան դէպքում այնչափ, ինչ չափով անկարող է լինում նա աշխատել այժմս, առաջւան դրութեան համեմատութեամբ: Վնասւած փոքրահասակ բանւորներին վարձատրութիւն տրվում է նոյն պայմաններով մինչև սրանց չափահաս դառնալը. իսկ չափահասութիւնից յետոյ վարձատրութեան քանակութիւնը որոշուում է նոյնտեսակ պարապմունքներում աշխատող բանւորների տարեկան միջին վարձագնով: Գործարանում ծառայող այն անձեր, որոնց տարեկան ռոճիկը 1200 ռուբլուց անցէ եղել, կտանան կենսաթոշակ հաշւելով այնպէս, իբր թէ 1200 ռ. է եղել ռոճիկը: Բժշկութեան վրայ դնացած ծախսերի վարձատրութիւնը որոշուում է տեղական բանւորական հիւանդանոցներից (քաղաքային, ղէմսուային և այլն) ներկայացրած հաշւի համեմատ: Այդ վարձատրութիւնը չէ յատկացուում այն դէպքում, երբ գործատէրը դժբախտ դէպքը տեղի ունենալուց յետոյ յանձն է առել փնասւածին իրա հաշւով բժշկելու կամ երբ փնասւած բանւորը իրաւունք է ձեռք բերել ձրի բժշկելու և կամ եթէ ձրի ընդունել է հիւանդանոցում: Բացի բժշկական ծախքեր հոգալը, այն դէպքում, երբ պատահած դժբաղդութիւնից առաջ է եկել մահ, կամ հէնց սկզբից աշխատելու անկարողութիւն կամ թէ ոյժերի նուազումն, գործատէրերը պարտաւորուում են նոյնպէս 1) Տալ թաղման ծախքերի համար ոչ աւելի քան 20 ռ. հասակաւորների և 10 ռ. փոքրահասակների համար. 2) Թոշակ տալ բանւորների մահից յետոյ և թէ նրա հիւանդութեան ժամանակ նիւթական փնաս կրող այն անձերին, որոնց ապրուստը հայթայթում էր հանգուցեալը և որոնք իրօք կարիքի մէջ կը լինեն:

Թոշակները բաշխում են հետևեալ կերպով. 1) այրիին (կին թէ մարդ) տրւում է ցմահ մի թոշակ, որ հաւասար լինի հանգուցեալի տարեկան վարձագնի 300/0-ին և այդ այն դէպքում, երբ այրին իր վատառողջութեան պատճառով անկարող լինի իր ապրուստը հայթայթել. Թոշակատուութիւնը ընտհատուում է այրիի կրկին ամուս-

նանալովր. 2) երկու սեռի փոքրահասակ մանուկներից խրաքանչիւրին տրւում է ծնողներից մէկի կենդանութեան ժամանակ հանգուցեալի վարձագնի 15⁰/₀, իսկ կատարեալ որբերին մինչ 20⁰/₀. Թոշակ տալը շարունակուում է մանուկներին մինչև 15 տարեկան դանալը, իսկ այնուհետև ընդհատուում է, և 3) հանգուցեալի ծնողներին մինչև 15⁰/₀: Այս բոլոր թոշակների գումարը միասին չպէտք է անցնի հանգուցեալի վերջին տարւայ տարեկան ամբողջ վարձագնի 60⁰/₀-ից: 1200 ռուբլուց աւելի բարձր ռոճիկ ստացող հանգուցեալի ընտանիքի անդամները չեն կարող միասին աւելի քան 1200 ռ. թոշակ ստանալ տարեկան: Պատահաբքներին զոհաճններից այն ընտանիքները, որոնք օտարահապտակ են և Ռուսաստանում չեն ապրում, թոշակ և նպաստ ստանալու իրաւունք չունին:

Եթէ պատուհասած բանւորը հէնց սկզբից կորցնելով աշխատելու կարողութիւնը և հետզհետէ նւագելով մի առ ժամանակ ապրելուց յետոյ է վախճանւել, այն ժամանակ ընտանիքին թոշակ նշանակուում է միայն այն դէպքում, եթէ իրօք մահը դժբախտութեան կամ վատառողջութեան հետեանք է եղել. և այդ—ոչ աւելի ուշ քան երեք տարի դժբախտ դէպքից յետոյ: Մէկ էլ եթէ հանգուցեալը արդէն ամուսնացած է եղել մինչև դժբախտութիւնը կամ առողջութեան փնասւելը:

Վարձատրութեան տեսակի և քանակութեան որոշումը թողնւում է երկու կողմերի կամաւոր համաձայնութեան, որ պէտք է արտայայտւի պայմանների ձևով. այդպիսի պայմանագրերը համարւում են ուղիղ և վերջնական, եթէ վաւերացրած կը լինին զէմսուօի ¹⁾ գլխաւորի կամ հաշտարար դատաւորի ձեռքով, որոնց իրաւունք է տրւում հրաժարւել վաւերացնելուց այն դէպքում, երբ երեւց որ պայմանագիրը կողմերից մէկի շահերը ակներև կերպով ոտնակոխ է արած: Եթէ փոխադարձ կամաւոր համաձայնութիւն կայանալու չլինի, այն ժամանակ վարձատրութիւնը նշանակուում է դատաւորի որոշման համաձայն այսպէս. 1) Հասանելի թոշակը տարեցտարի

¹⁾ Զեմսուօ կոչւում է նահանգական ինքնավարութիւնը Ռուսաստանում և գոյութիւն ունի ոչ բոլոր նահանգներում. կովկասում նա գոյութիւն չունի:

կամ որոշեալ ժամանակամիջոցներին վճարելի ֆնասւած անձին կամ նրա ընտանիքին կամ (Թէ 2) միանւազ տալով մի գումար, որը հանգուցեալի վերջին տարւայ տարեկան ամբողջ վարձագնից չպէտք է վեց անգամ աւելի լինի: Վարձատրութեան վերջին կերպը կարող է նշանակել զատաւորի ձեռքով բայց գործատիրոջ համաձայնութիւնը առնելու պայմանով:

Դժբախտ դէպքից առաջ վաղօրօք կատարած ամեն տեսակ դաշնակցութիւններ, որոնք նպատակ ունին սահմանափակելու բանւորների թէ վարձատրութիւն ստանալու իրաւունքները, թէ նրա քանակութիւնը, համարւում են ապօրինի: Դժբախտ դէպքի, մահւան և պրոֆէսիական հիւանդութեանց համար վարձատրութեան վերաբերեալ բանւորների կամ նրանց ընտանիքների զանգատները կարող են, երկու կողմերի փոխադարձ համաձայնութեամբ, յայտնել իրենց թիւն գործարանական գործերի համար հաստատուած տեղական նահանգական և քաղաքային ատեաններին, որոնք այսպիսի դէպքերում միջնորդ դատարանի դեր են կատարում: Ատեանների այսպիսի որոշումների մասին, որոնք ուժեղի կողմը պաշտպանելու համար կամ հակառակ օրէնքի են կատարւել, կարելի է գանգատով դիմել արդարադատութեան մինիստրին, որը անկանոն վճռած գանգատը յանձնում է քննելու ընդհանուր դատաստանական օրէնքներով:

Եթէ գործատէրը թույլ է տալիս իրան անկանոնութիւն իրանից պահանջելիք թոշակի վճարների նկատմամբ, այն ժամանակ ֆնասւածի խնդրի համեմատ՝ նա անյապաղ պարտաւորւում է կանխիկ փողով կամ պետական կամ կառավարութիւնից ապահովւած տոկոսաբեր թղթերով ներկայացնել տեղական զանձարաններից մէկին թոշակաբաշխութեան համար անհրաժեշտ մի կապիտալ:

Արդիւնագործական ձեռնարկութեան նոր մարդու ձեռք անցնելու դէպքում, նախկին գործատիրոջ վրայ է ընկնում առաջուց որոշած թոշակի բաշխման պարտականութիւնը: Եթէ արդիւնագործական ձեռնարկութիւնը դադարի գոցութիւն ունենալ տիրոջ նիւթական անձեռնհասութեան պատճառով, այն ժամանակ ֆնասւածին կամ նրա ընտանիքին նշանակւած թոշակը առաջին կարգի պարտք է համարւում (անսինքն՝ բոլոր ուրիշ պարտքերից գերադաս-

ւում է թոշակաբաշխման բաւարարութիւն տալը): Իսկ եթէ գործատէրը կամաւորապէս ինքն է դադարեցնում ձեռնարկութիւնը, այդ դէպքում ֆնասւածին կամ նրա ընտանիքին տրւում է նշանակւած թոշակի վեց ամսեայ միանւագ վարձատրութիւն լիովին: Հիմնարկութեան փակելու դէպքում թոշակաբաշխումը ապահովւում է նոյն եղանակով, ինչպէս թոշակն անկանոն տալու դէպքում:

Վարձատրութեան վերաբերեալ զանդատներ սկսելու համար որոշւած է մի տարի ժամանակամիջոց, հաշւելով՝ եթէ ֆնասւածի ընտանիքն է դատ սկսում, ֆնասւածի մահւան օրից, իսկ եթէ ինքը ֆնասւած բանւորն է սկսում, այն ժամանակ իրան հետ դժբախտ դէպք պատահած օրից կամ այն օրից, երբ պաշտօնաւէտ հաղորդւել է, որ բանւորի հիւանդութիւնը առաջ է եկել պրոֆէսսիական պարապմունքից: Եթէ, այդ միամեայ նշանակւած ժամանակամիջոցի ընթացքում, գործատէրը ֆնասւածի կամ նրա ընտանիքի հետ բանւոր համաձայնութիւն կապանի և վերջը իր տւած խոստումից հրաժարւի, այն ժամանակ ֆնասւածը կարող է դատարանի միջոցով վերանորոգել վարձատրութիւն պահանջելու կորցրած ժամանակամիջոցը:

Եթէ գործատիրոջ կամ նրա ծառայողների յանցանքի պատճառով առաջացած դժբախտ դէպքից ֆնասւած բանւորը կամ ծառայողը, որ և է օժանդակ կասսայի անդամ լինելով, օգնութիւն է ստացել կամ ապահովագրւած է հղել դժբախտ դէպքերի կամ ապահովող մի ընկերութեան մէջ և եթէ գործատէրը իր կողմից վճարներ է հասցրել յիշեալ կասսային կամ ապահովագրեալ բանւորների տեղ ապահովագրական ընկերութեան անդամավճարները ինքն է հատուցել, այդ դէպքում ևս գործատէրը պարտաւորւում է ամբողջապէս վարձատրել ֆնասւածներին, ինչպէս որ սահմանւած է. բայց այդ դէպքում իրաւունք է տրւում նրան կասսայից կամ ապահովագրական ընկերութիւնից ֆնասւածին հասանելիք վարձատրութեան մասը ստանալու բանւորի տեղ, յիշեալ հիմնարկութեան ներկայացրած վճարների քանակութեան համեմատ: Այս կանոնները պէտք է կախւին արդիւնադործական հիմնարկութիւնների գրասենեակներում, այնպիսի տեղ, որ ամենքը տեսնեն. և թէ պէտք է տպւած լինին բանւորներին բաժանւած հաշւետետրներում:

Ինչպէս ընթերցողը կը նկատէ, ուստական օրինագծի ուղղութեան վրայ նշանաւոր ազդեցութիւն է արել եւրոպական, գլխաւորապէս գերմանական օրէնսդրութիւնը: Օրինագիծը պարունակում է վերին աստիճանի համակրելի կէտեր. միայն սրտանց ցանկալի էր որ նա, ընդունելով պետական խորհրդից, գործադրէր իբրեւ օրէնք կեանքի մէջ և մեռած տառ չմնար: Այդ նոր օրէնքը, ինչպէս ցոյց է տալիս «Русск. Вѣд.» լրագիրը, միջոցէ տալու իւրաքանչիւր տարի ամենաքիչը 35,000 թիթեկ ֆւասւածներին ամբողջապէս առողջանալու, 5580 ծանր ֆւասւածներին բժշկւելու և 1400 սպանածների ընտանիքներին օգնելու. և այս թւերը, նոյն լրագրի ասելով, առանց չափազանցութեան կարելի էր համարձակ $1\frac{1}{2}$ անգամ բարձրացնել: Պարզ է ուրեմն թէ՛ նոր օրէնքը քանի քանի հազարաւորների կեանքը պէտք է ազատէ, քանի թշուառացած ընտանիքների պէտք է նա օգնութեան հասնէ:

Սակայն չենք կարող չնկատել, որ ապահովացման մասնաւոր օրէնքները, ինչքան էլ մարդասիրական զգացմունքներով խմբագրւած լինին, ինչքան էլ զգալի գործնական օգտակարութիւն ներկայացնեն Ռուսիայի արդիւնագործութեան մէջ բանողների անմխիթար վիճակի նկամամբ, ապահովացման այդպիսի մասնաւոր օրէնքները, կրկնում ենք, ինչպէս բացմիցս փորձերը ցոյց են տւել Գերմանիայում, Շւէյցարիայում և այլուր, իրանց նպատակներին չեն հասնում շատ անգամ, բաւականացուցիչ հետեւանքներ չեն տալիս: Գործառնորդ պատասխանատուութեան մասին օրէնսդրութիւնը աւելի թշնամանք է յարուցանում գործատերերի և բանւորների մէջ քան թէ հաշտութիւն: Որքան էլ փոխադարձ յարաբերութիւնները տիրոջ և բանւորի մէջ հաշտ լինին, բաց և այնպէս գործատէրը, պատահաբք տեղի ունենալուն պէս՝ երբէք չի թոյլ տայ իրան այնպէս հեշտութեամբ թողակ տալու կամ վարձահատուց լինելու: «Ներկայ սիտէմը, ասում է Է. Ֆորէր Շւէյցարիայի 1881 և 1887 թւականների ապահովացման օրէնքների վերաբերութեամբ, զրգրւում է գործատէրերին և բանւորներին մէկը միւսի դէմ ¹⁾»: Գոր-

¹⁾ Mémoire sur l'introduction en Suisse de l'assurance contre les accidents, par E. Forrer, conseiller national.

ճատէրը ամեն կերպ կը փորձէ դիմադրելու բանորրի պահանջներին և չկատարել իրան վրայ օրէնքով սահմանած պարտականութիւնը: Զոհը հարկադրւած կը լինի այն ժամանակ դատաստանական միջոցներին դիմել. որքան էլ թեթեւութիւն տրւած լինի օրէնքով փաստաճշման իրանց դատը առաջ տանելու, բայց և այնպէս բանորրը մի րօպէ կանգ կառնի, կը տատանուի դատ վարելու, որը թերեւս կարող է իր ապագայի համար ունենալ ծանր հետեանքներ: Եթէ դատ սկսի, այնուհետեւ նրան իրաւի անկարելի կը լինի մնալ նոյն գործատիրոջ հիմնարկութեան մէջ աշխատելու. կը դուրսնալ արդեօք այլուր աշխատանք—յայտնի չէ. վերջապէս ո՞վ հեշտութեամբ կընդունի ջախջախւածին իր գործարանում կամ արհեստանոցում: Յաճախ բանորրը աւելի բարւոք կը համարի մերժել օրէնքով նշանակած վարձատրութեան մի մասը կամ ամբողջապէս քան թէ կողմնաց հարկադրւած զգալ թողնելու աշխատանքը, որով ինքը պիտի ապրէ: Միւս կողմից դատական պրօցէսներն էլ կարող են յաճախ շատ երկարել: Պ. Ֆորէր չիշում է իր աշխատութեան մէջ երկու պրօցէս, որոնցից մէկը տեւում է երկու տարի, վեց ամիս և ինչ օր, իսկ միւսը երեք տարի և երկու օր. դեռ այդ՝ Շէյքարիայի պէս օրինապահ և պարտաճանաչ մի երկրում: Այսպէս երկար սպասողական դրութեան մէջ բանորրը կարող է յուսալ, որ կըստանայ վարձատրութիւն և այն էլ բաւարար վարձատրութիւն: Դժուար թէ՛ Ուրեմն ինչ է մնում անել.— փոխարինել մասնաւոր ապահովող օրէնքների սիստեմը՝ պետական ընդհանուր ապահովացման պարտադիր սիստեմով, բոլոր գործատէրերի համահաւասար գործակցութեամբ:

Երբ կը հիմնուի մեր մէջ մի այնպիսի հաստատութիւն, ինչպիսին մենք գտնում ենք ներկայումս Գերմանեայում, գէթ միայն այն ժամանակ կը վստահանանք սպասելու մեծամեծ գործնական օգուտներ աշխատող ժողովրդի կեանքում: Լսում է թէ Ֆիւնանսների պ. մինիստրը արդէն նիւթեր է ժողովում այդ մեծ խնդրի մշակութեան համար: Թերեւս մօտ ապագայում տեսնենք Ռուսաստանում ազգային արդիւնագործութիւնը բարեկարգւած, հազարաւոր աշխատող անհատների կեանքը ընդհանուր պարտադիր օրէնքով ապահովացրած՝ տիկնիկական աշխարհում տեղիւնեցող վը-

տանգներից: Վաղ թէ ուշ կը լինի այդ—չգիտենք. միայն այդ օրից կսկսի Ռուսիայի տնտեսական զարգացման և բանուորների վիճակի բարւոքման համար մի նոր դարագլուխ:

Մինչև այդ օրինագիծը շատ քիչ բան է արւած մեզանում. չկայ և չէ եղել գործի մասնաւոր ինիցիատիւ. մինչդեռ Եւրոպայի բոլոր երկիրներում հասարակութեան շունւոր աշխատող զստակարգերի վիճակը բարւոքելու համար հիմնւած են բազմաթիւ և բազմատեսակ մասնաւոր ընկերութիւններ:

Սակայն վերջերս աչքի ընկնող համակրելի մի երևոյթ է նշմարւում Ռուսիայի Պրիվիսեան նահանգներում. գործարանատէրերը, հետեւելով արեւմտեան երկիրներին, սկսել են այդտեղ հիմնել կասսաներ և իրանց ձեռքի տակ գտնւած բանւորներին օգնել՝ հիւանդութեան, պատահարքի, մահան կամ այլ դէպքերում: Դեռ անցեալ տարի (1893) յունւար ամսին Պետրովսկի նահանգի գործարանական տեսչութեան ատեանը, ժամանակաւոր կանոններ մշակելով՝ ուղարկել էր այդ նահանգի գործարանատէրերին, որպէս զի սրանք մշակւած կանոններով ղեկավարեն բանւորներին օգնելու, մինչև որ Ֆինանսների մինիստրը այն տեսա՛լ օժանդակութեան արկղեր հիմնելու համար կը մշակէր մի նորմալ կանոնադրութիւն՝ նոյն նպատակներին ծառայելու համար: Կարճ միջոցում ստեղծւեց գործարաններում նոր կանոնների հիմունքներով՝ 30 չափ օժանդակող կասսաներ:

Բացի դրանից, իր ժամանակին Պետրովսկի գործարանական շրջանի տեսչութիւնը առաջարկեց գործարանատէրերին, որ իր կողմից ուղարկւած կանոնադրութեան հիմունքների համեմատ իրանք կարող են բարեփոխութիւններ մտցնել արդէն գոյութիւն ունեցող տեղական կասսաների կազմակերպութեան մէջ, և որ այդ անելուց յետոյ, թող շտապեն գործարանատէրերը իրանց բարեփոխած կանոնները դիտողութիւններով հանդերձ յետ ուղարկել ատեանին, որպէս զի սա ևս ներկայացնէ Ֆինանսների մինիստրութեան ի հանձնարարութիւն:

Պետրովսկի գործարանական ատեանի առաջարկութիւնը շատ շուտով արձագանք է գտնում ռուսական «Արդիւնագործութեան և առևտրի օժանդակող Լոճի ընկերութեան» կողմից, որը կազմում

է գործարանների բանւորներին օժանդակելու կասսաների նորմալ կանոնադրութեան մի ծրագիր, որն ուղարկւում է վերոյիշեալ տեսչութեանը: Վերջինս հաւանութիւն է տւել կազմած ծրագրին և, ինչպէս երևում է լրագիրների հաղորդած տեղեկութիւններից, Պետրովսկի տեսչութիւնը շուտով պէտք է ներկայացնէր մինիստրութեան՝ ի հաստատութիւն ¹⁾:

Ֆինլանդիայում նոյնպէս չարուցւած է բանւորներին ասպահովելու խնդիրը: 1889 թւին Հէլսինգֆորսում գործարանատէրերից և պետական հաստատութիւնների ներկայացուցիչներից կազմեց մի յանձնաժողով, որը նպատակ էր դնում մշակել ծրագիրներ՝ Ֆինլանդիայի բանւորներին հիւանդութեան և ծերութեան ժամանակ ապահովացնող կասսաների վերաբերեալ: Յանձնաժողովը մօտերումն ներկայացրեց կառավարութեան հայեցողութեանը երկու ծրագիրներ, մէկը գործարանատէրերի պատասխանատուութեան մասին՝ բանւորների վնասելու կամ մահւան դէպքում, իսկ միւսը բանւորների համար թոշակատու կասսա հիմնելու խնդրի մասին, կառավարութեան տեսչութեան ներքոյ:

Այսպէս, Ռուսիայի մի քանի արդիւնագործային կենդրոններում բանւորների վիճակը ապահովելու խնդիրը օրւոյ խնդիր է դարձել ներկայումս: Մեզանում մասնաւորապէս Կովկասում ²⁾ բնաւ ոչինչ չէ մտածւած, ոչինչ չէ արւած այդ ուղղութեամբ: Նաւթային և հանքային արդիւնագործութեան մէջ Կովկասում ներկայումս բանւորների սուար դասակարգ է արդէն կազմւած: Այցելեցէք Բաքու, Բալխան, Գէտաբէկ, Բաթում և այլ նաւթ-հանքային և արդիւնագործ կենտրոնները և զուք ականատես կը լինիք ամենավրդովեցուցիչ տեսարանների: Ռուսիայի մի քանի տեղերում մտածում են գործատէրերը օգնութեան կասսաներ հիմնելու. մեզանում այդ էլ չկայ ³⁾:

¹⁾ Թէ Լոճի ընկերութեան այդ կանոնադրութեան ծրագիրը, որ բաղկացած է 27 լօգաձներից և թէ Պետրովսկի ատեանի կանոնադրութիւնը ընթերցողները կարող են գտնել Ручек. Вѣд. 1893 թ. 47 և 198 համարներում: Գ. Ղ.

²⁾ Տես խմբագրական նկատողութիւն լօգաձի վերջում: Խմբ.

³⁾ Վերջերս «Մշակ»-ին (№ 2) հաղորդւած էր Բալխանից հետեւեալ

Մինչև որ կառավարութիւնը կը ձեռնարկէ սահմանելու ընդհանուր պետական պարտադիր ապահովացման բարդ օրէնքը, մասնաւոր ինիցիատիւր չպէտք է մեռած մնայ մեղանում ընդհանրապէս Իւրաքանչիւր հաստատութիւն իւր զարգացման աստիճաններն ունի։ Ինչև որ որոշեալ աստիճանը չանցնի մի բարձր կազմակերպութիւն, միանգամից նրա ստեղծելը և կեանք ստանալը կը հանգիսի շատ և շատ դժւարութիւններէ։ «Չպէտք է մոռնալ ի հարկէ շատ ուղիղ նկատում է Рущк. Вѣд. լրագիրը Լոձի ընկերութեան ծրագրի առիթով խօսելիս, որ ամենակատարեալ միջոցը բանւորներին օգնելու՝ հիմնւած է բոլոր բանւորներին (պետական պարտադիր) ապահովացման սկզբունքի վրայ, բայց մինչև այդ ժամանակ, մինչև երևի ոչ շուտ ապագան, երբ մեղանում ապահովացումը լայն գործարարութիւն կը ստանայ, մասնաւոր այդպիսի կասաներ առանձին-առանձին գործարաններում կարող են իրանց բերեալ դերը խաղալ»։

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ։ Հարկ ենք համարում ներկայ յօդւածի վերջին տողերին կցել հետեւեալ տեղեկութիւնը։ Ռուսաստանում, որքան մեղ չայտնի է, կան երկու ընկերութիւններ, որոնք յանձն են առնում բանւորների և արհեստաւորների հաւաքական ապահովացումն։ Դորա են „Россиа“ («Ռուսիա») և „Помощь“ («Օգնութիւն») ընկերութիւնները։ Դոցանից „Россиа“ մեծահարուստ ընկերութիւնը հաստատած է նաև մի մասնաձիւղ Անդրկովկասի համար, Թիֆլիսում։ Եւ որքան մեղ չայտնի է, Բաքւի, Թիֆլիսի և Բաթումի գործարաններից շատերի բանւորները արդէն իսկ ապահովագրւած են այդ ընկերութեան մէջ, գործարանատէրերի կողմից։ Յանկալի է որ չիշեալ ընկերութեան այդ գործառնութեան մասին տեղեկականները «Մուրճին» հաղորդէին թէ որոնք են պայմանները և ինչ բնաւորութիւն է կրում այդ ապահովացումը։

ուրախալի լուրը.—«Մի խումբ ինտէլիգենտ անձերի ձեռքով մշակւած է «բանւորական օժանդակ կասսալի կանոնադրութիւն, որը շուտով կ'ովկասի լեռնային վարչութեան միջոցով պէտք է ուղարկւի Պետերբուրգ՝ հաստատութեան համար»։ Այդ համակրելի ձեռնարկութեան առիթով նոյն լրագրին տեղիք «Բանւորական օժանդակ կասսաներ» վերնագրով մի յօդւած (տես «Մշակ» № 15. 1893 թ.)։ Գ. Ղ.